

Вожаҳои калидӣ: соҳибкорӣ, хусусиятҳои рушди соҳибкорӣ дар хоҷагиҳои деҳот, субъектҳои соҳибкории хурд, кишоварзӣ, иқтисодидеҳот, рушди устувор.

Дар Ҷумҳурии Тоҷикистон солҳои охир мушкилоти рушди иҷтимоӣ - иқтисодии хоҷагиҳои деҳот, ки барои аксарияти минтақаҳои кишвар муносибанд, аҳамияти хоса касб кардааст. Мушкилоти мазкур, пеш аз ҳама, паст шудани сифати зиндагӣ, афзоиши сатҳи бекорӣ, сатҳи пасти даромад, тавсеаи камбизоатӣ дар деҳот ва ғайраро дар бар мегирад, ки дар натиҷаи қор муҳочирати (куч бастанӣ) аҳолии деҳот ба шаҳрҳо Тоҷикистон зиёд шуда истодааст. Мувофиқи нишондиҳандаҳои омӯри соли 2012 дар каламрави Ҷумҳурии Тоҷикистон 21,3 ҳазор ва соли 2019 -25,9 ҳазор нафар аҳоли ба шаҳрҳо куч бастаанд, ки дар ин давра шумора кучбастагон 5,5% зиёд шудааст. [4]. Дар робита ба ин, барои ҳалли масъалаҳои номбурда, ки барои бисёр кишварҳои дигар, аз ҷумла кишварҳои мутараққӣ низ хосанд, таҳияи тадбирҳои таъсири иқтисодии мақомоти идоракунӣ дар сатҳҳои гуногун ниҳоят муҳим аст. Аз ҷумла, диверсификатсияи иқтисодидеҳот-рушди навҳои фаъолияти соҳибкории ғайрикишоварзӣ, хизматрасонӣ ва дар ин замина тавсеаи шуғл ва афзоиши даромади аҳолии деҳот метавонад истифода шавад.

Оид ба масъалаҳои рушди соҳибкории хурд дар деҳот олимони ва таҳқиқотчиёни зиёди хориҷӣ ва ватанӣ машғул шудаанд, ки машхуртари онҳоро дар қорҳои Т.В. Нефодова Е.А., Иванов Е.О., Борисов С.В., Роговский Е.И., Дорожкиной, И.И. Дубровского, Донахонов И.С., Назаров С.Х., мушоҳида қардан мумкин аст.

Дар таҳқиқотҳои илмӣ худ олимони зикргардида хусусиятҳои соҳибкорӣ дар деҳотро асосан ба фаъолияти соҳибкорӣ дар соҳаи кишоварзӣ равона кардаанд. Аз ҷумла Нефодова Е.А. дар рисолаи худ соҳибкории хурд дар деҳотро чунин маънидод намудааст. “Соҳибкорӣ дар деҳот ин шакл ва намудҳои васеи ташкили субъектҳои хурди соҳибкорӣ (истехсолӣ, хизматрасонӣ, меёнаравӣ ва ғайра), ки қисми комплекси агросаноати ба ҳисоб меравад”. [б.с, 78].

Иванов Е.О. дар рисолаи илмӣ худ хусусиятҳои соҳибкориро дар деҳот ба таври зерин маънидод намудааст. Яке аз шароитҳои рушди бомуваффақи соҳибкории хурд дар деҳот ин ба ҳисоб гирифтани хусусиятҳои он мебошад. Хусусияти истеҳсолкунандаи кишоварзӣ муҳимияти махсуси худро дорад, чунки дар ин соҳа идоракунӣ ва дастгирии давлатӣ зарур мебошад. Дар қатори хусусиятҳои соҳибкорӣ дар соҳаи кишоварзӣ Иванов Е.О. истифодаи заминро ҳамчун воситаи асосии истеҳсолот, инчунин растанипарварӣ ва қорводорӣ, ки рушди онҳо ба қонунҳои табиат алоқамандӣ дорад хусусияти асосӣ меҳисобад. [2.с,17].

Ба соҳибкории хурд дар деҳот, ташкилотҳои тичоратие, ки гирифтани даромадро ба сифати мақсади асосии фаъолияти худ, дар шакли иттиҳодияҳои хоҷагидорӣ ва ҷамъиятҳо, кооперативҳои истеҳсолӣ, қорхонаҳои унитарии давлатӣ ва мунитсипали қорор мемиханд, дохил мешаванд. [7.с,158].

Муҳақиқи дигар Донахонов И.С. дар таҳқиқоти илмӣ худ яке аз хусусияти соҳибкориро дар деҳот чунин баён намудааст: “Бо қувваи яқояшавии омилҳои иқтисодӣ ва биологии соҳибкорӣ дар деҳот, соҳибқорро зарур аст, ки ба ғайр аз ташкилотчигӣ ва талаботҳои инноватсионӣ, инчунин донишҳои элементарии асосҳои истеҳсолоти кишоварзӣ ва таҷрибаи ташкил қардани ин намуди фаъолияти соҳибқориро дошта бошад”. [1.с, 68]. Инчунин ба ақидаи ӯ дар деҳот бо қорқорони ташкил намудани фаъолияти соҳибқории хурд дар соҳаи кишоварзӣ (хоҷагиҳои деҳқонӣ) инчунин фаъолияти соҳибқории ғайрикишоварзиро ташаккул ва рушд додан мумкин аст.

Назаров С.Х. чунин меҳисобад, ки хусусияти махсуси тақористеҳсолдархоҷагиҳои деҳот бо истифодаи замин, ки бо воситаи асосии истеҳсолот ва низомии биологи алоқамандӣ дорад, эҳтимолияти истфодаи дутарафаро оид ба баҳодихии самараноки навоарӣ дархоҷагиҳои деҳот дар назар дорад. [3.с,46].

Аз таҳқиқи гузаронидашуда маълум гардид, ки дар сатҳи муайян хусусиятҳои ташкил ва рушди соҳибқорӣ дар деҳот дар шароити имрӯза иқтисодидеҳот Ҷумҳурии Тоҷикистон то андозае омӯхта нашудааст, аз ҷумла муаммоҳои асосии вобаста ба ташаккул ва рушди соҳибқорӣ дар деҳот роҳи ҳалли худро наёфтааст.

Ба андешаи мо, ҳавасмандӣ ба рушди самарабахши соҳибқорӣ бо мавҷудияти муносибати маҷмӯӣ ба рушди соҳибқории кишоварзӣ ва ғайрикишоварзӣ дар минтақаҳои деҳот, амалисозии ҳамқорӣ ва ҳамгирии хоҷагиҳои деҳқонӣ (фермерӣ) на танҳо дар байни худ, балки бо қорхонаҳои кишоварзӣ, ташкилотҳои тайёркунанда ва қорқоркунанда дар соҳаи иҷтимоии деҳот ва тавсеаи бозор аз ҳисоби шаклҳои фаъолияти ғайрикишоварзиро дар бар мегирад.

Дар деҳот навҳои гуногуни манбаъҳо ва шароитҳои мавҷуданд, ки ба аҳоли имқонияти амали намудани шаклҳои гуногуни фаъолияти соҳибқориро фароҳам меоваранд. Аз рӯи намудҳои фаъолияти соҳибқории деҳот аз шаҳрҳо ва минтақаҳои аз ҷиҳати саноатӣ рушдёрфта пасттар қорор дорад, аммо дар деҳот низ яққанд намуди фаъолияти соҳибқориро номбар қардан мумкин аст аз ҷумла дар соҳаи савдо ва хӯроқи умумӣ, хизматрасонӣ дар соҳаи нақлиёт, бизнеси тарабхона ва ғайра ташаккул додан мумкин аст. Ба замми ин, таркиби намудҳои фаъолияти соҳибқорӣ метавонад, дар шаҳр ва деҳот ба таври назаррас фарқ қунад.

Дар деҳот, дар муқоиса бо шаҳрҳо, тақсимоти намудҳои фаъолияти аҳоли ба ду гурӯҳ - соҳибқорӣ ва ғайрисоҳибқорӣ аҳамияти хеле муҳим дорад. Ин ба он вобаста аст, ки дар деҳот ба таври назаррас саҳми бештари манфиатҳои ҳаёти аз ҳисоби зухуроти табиӣ - меваҳои худрӯӣ, буттамева, гиёҳҳо таъмин қарда мешаванд.

Хочагиҳои ғирасони шахси чамъоварии ва истифодаи захираҳои табииро дар шароити худташаббуснокӣ ва чун қоида номуташаққилона таъмин мекунад. Вобаста аз вақт ва нақш дар бучети оила, фаъолияти мазкур метавонад назаррас бошад. Аммо, аз сабаби он ки он ба таври расмӣ ба қайд гирифта намешавад, одатан онро ба соҳибкорӣ дохил намекунад, агарчӣ дар бисёр ҳолатҳо аз он даромад ба даст меоранд. Чунин нави фаъолиятҳо дар деҳот хеле зиёданд. Хусусан, дар ин маврид, ҳолати пешбурди хочагии ғирасони шахси аз тарафи аҳоли номуайян боқӣ мемонад. Дар айни замон, аксарияти хочагиҳои шахсии ғирасон молӣ ба ҳисоб мераванд ва аз онҳо даромади соҳибкорӣ ворид мешавад, ё ба таври дигар метавон гуфт, ки баъзан нисбатан назаррастар аз хочагиҳои фермериянд.

Ислоҳоти иқтисодие, ки дар Ҷумҳурии Тоҷикистон гузаронида мешавад, бо таҷдиди куллии хочагии халқ, бо ташаққули сохторҳои нави соҳибкорӣ алоқаманд мебошад. Ҳамзамон, маҳз гуногуншаклии моликият шартӣ ҳатмӣ ва зарурии рушди минбаъдаи иқтисоди бозорӣ ба ҳисоб меравад.

Ҳалли масъалаи мазкур бевосита бо рушди соҳибкорӣ дар маҷмӯъ ва тичорати хурд дар деҳот алоқаманд аст.

Яке аз шартҳои рушди бомуваффақияти соҳибкорӣ дар деҳот – ин баҳисобгирии хусусиятҳои он мебошад: Хусусияти соҳибкорӣ дар деҳот аҳамияти назаррас дорад, зеро зарурати танзим ва дастгирии давлатро муайян мекунад. Ба хусусиятҳои махсуси соҳибкорӣ дар деҳот инҳоро ворид намудан мумкин аст:

- нахуст, микдори зиёди фаъолиятҳои мавҷуданд, ки аз нигоҳи таркиби худ соҳибкорӣ нестанд, яъне барои ба даст овардани ғоида нигаронида нашудаанд. Асосан, ин ба он алоқаманд аст, ки аҳоли захираҳои табиӣ (меваҳо, сабзавот), кишти замин дар атрофи манзил ва парвариши маҳсулоти барои истеъмоли худиро истифода мебарад.

- дуввум, дар ин ҷо қисми зиёди фаъолиятҳо ба яке аз манбаъҳои муҳими деҳот - замин ва маҳсулоти кишоварзӣ, ки дар он анҷом дода мешаванд, мутобиқ карда шудааст. Ҳолати мазкур чун нави базавии фаъолият баромад мекунад (агар фаъолияти хочагии кишоварзӣ мавҷуд набошад - асос барои рушди фаъолиятҳои зиёди дигар низ ба амал намеояд). Ба онҳо навиҳои сершумори фаъолиятҳои марбут ба фароҳам овардани шароит барои фаъолияти кишоварзӣ, инчунин равона кардани маҳсулот ба истеъмолкунадагон, аз ҷумла коркард, нигоҳдорӣ, ҳамлу накл, сохтмон, таъмир, таъминот, фуруши маҳсулот ва ғайра дохил мешаванд.

- сеюм, дар деҳот корхонаҳои инфиродӣ, ки дар асоси патент ва шаходатнома фаъолият мекунад, инкишоф меёбанд. Низомии соддакардашудаи бақайдгирии давлатии соҳибкорони инфиродӣ ва шахсони ҳуқуқие, ки фаъолияти худро дар асоси Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 21 майи соли 2009 тахти рақами 1251 ба роҳ мондаанд, на танҳо рушди корхонаҳои хурд ва миёнаро дар деҳот суръат бахшид, балки ба ташкили ҷойҳои нави корӣ дар деҳот сабаб шуд. Аз ин ҷиҳат, дар деҳот на ҳама вақт ташкили истеҳсоли микросибузургимконпазир аст, бинобарин “соҳибкории хурд” бисёр муносиб ба ҳисоб меравад.

- чорум, намудҳои мавҷудаи истиқомати аҳолии деҳот (хонаҳои шахси, ки барои як оила пешбинӣ шудаанд, дурии нуқтаҳои аҳолинишин аз ҳамдигар, мавҷудияти қитъаи замини хусусӣ қариб дар ҳар як оила, мавҷуд набудани инфрасохтори рушдифтаи иҷтимоӣ) ташкили фаъолият дар асоси оиларо дар ин ҷо ба мақсад мувофиқ мегардонад.

- панҷум, бо дарназардошти хусусиятҳои объектҳои меҳнатии дар деҳот истифодашаванда (организмҳои зинда, такрористехсолкунии мавсимӣ ва ғайра), бисёр намудҳои фаъолият хусусияти мавсимӣ доранд, ки мушкилоти диверсификасияи намудҳои фаъолиятро шадидтар ба миён меорад.

- шашум, шароити нисбатан мусоид, ончуноне, ки одатан дар шаҳрҳо ва дар ҳама ҷо, баъзан дар шароити номусоид иҷро мешавад. Ин ба ҷобачогузори таърихан ба вучуд омада ва мобилнокии манбаъҳои асосӣ - заминҳо, ки одамонро бо садҳо ришта ба хонаҳояшон пайванд кардааст, ҷои истиқомат ва иншооти гидротехникӣ вобаста аст. Илова бар ин, бо бисёр сабабҳо дар минтақаи мушаххаси деҳот, мутамарказгардонии аҳоли ва фаъолияти истеҳсоли маҳдуд аст.

- ҳафтум, бо дарназардошти баъзе омилҳои номбаршуда, инчунин дурии худудӣ аз бозори фуруш, инфрасохтори суст рушдифтаи истеҳсоли, дастрасии маҳдуд ба сарчашмаҳои иттилоот, донишкадаҳои тақмили ихтисоси истеҳсоли дар деҳот чунин ба назар мерасад, ки дар муқоиса бо навиҳои фаъолият дар минтақаҳои пешрафта, барои кормандони соҳибкасб ва сармоягузoron насбатан камтар ғоидавар ва рақобатпазир аст.

Аксари гуфтаҳои боло заминаи ҷиддӣ барои тақвияти муҳоҷирати аҳоли аз деҳот ба шаҳр, таназзули тадриҷии бисёре аз фаъолиятҳо дар деҳот мебошанд. Мушкилоти мазкурро деҳот мустақилона бо нерӯи худ ҳал карда наметавонад. Барои таъмини рушди муносиби минтақаҳои шаҳр деҳот, кӯмаки ҳамҷонибаи давлат ва тамоми ҷомеа зарур аст. Дар кишварҳои аз ҷиҳати иқтисодӣ рушдифтаи мушкилии мазкур ҷиддӣ эътироф карда шуда, пайвасти ҳаллу фасл карда мешавад.

Фаъолияти соҳибкориро аз нуқтаи назари соҳибкории деҳот, метавон ба кишоварзӣ ва ғайрикишоварзӣ ҷудо намуд. Соҳибкории кишоварзиро дар минтақаҳои деҳот дар шароити муосир хочагиҳои деҳқонӣ (фермерӣ) ва хочагиҳои кооперативӣ пешниҳод кардаанд. Баҳисобгирӣ, ҳисобот ва андозбандии ин хочагиҳо ва инчунин тартиботи таълимӣ барои аксари соҳибкорон ҷолибанд. Соҳибкории ғайрикишоварзӣ дар деҳот асосан аз ҷониби соҳибкорони инфиродии аҳолии деҳот пешниҳод карда шудааст. Бо мақсади таҳлили амиқтар ва муайян намудани рушди соҳибкорӣ дар деҳот, мо ҷамоатҳои деҳоти Ҳисор (ноҳияи Ҳисор), Оббурдон (ноҳияи Масҷох), Худойназар Холматов (ноҳияи Шаҳритус) ва Айни (ноҳияи Айни)-ро баррасӣ ва таҳлил мекунем (ҷадв.).

Чадвал.- Сатҳи рушди фаъолияти соҳибкорӣ дар деҳоти Ҷумҳурии Тоҷикистон

НИШОНДИҲАНДАҲО	ҶАМОАТИ ДЕҲОТҲО							
	Ҳисор		Айнӣ		Оббурдон		Х. Холматов	
	2012	2019	2012	2019	2012	2019	2012	2019
Ҳоҷагиҳои деҳқонӣ (шумора)	324	351	234	248	69	81	112	123
Соҳибкорони инфиродӣ (шумора)	413	678	190	226	432	517	241	387
Азонҳо: 1. Дарасоси патент фаъолияткунанда	312	421	162	190	264	395	143	210
1.1. Дар соҳаи истехсолот	0	20	14	25	0	31	6	9
1.2. Дар савдо ва хӯроки умумӣ	264	310	87	98	164	218	82	145
1.3. Дар соҳаи хизматрасонӣ	48	100	61	67	76	146	55	56
2. Дар асоси шаҳодатнома фаъолияткунанда	101	257	28	36	32	122	98	188
2.1. Дар соҳаи истехсолот	23	69	3	6	8	46	12	21
2.2. Дар савдо ва хӯроки умумӣ	54	127	15	17	16	30	39	73
2.3. Дар соҳаи хизматрасонӣ	24	61	10	13	6	46	47	94
Воридоти андозҳо (ҳазор сомонӣ)	315,1	611,0	85,1	213,0	219,4	503,7	196,8	418,1
Азинҳо: Дарасоси патент	102,9	217,5	23,9	97,5	89,9	144,2	79,1	192,2
Дар асоси шаҳодатнома	212,32	393,5	61,2	115,5	129,5	359,5	117,7	225,9

Сарчашма: аз тарафи муаллиф дар асоси маълумотҳои зерин ҳисоб карда шудааст - Минтақаҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон. Ҳисоботи оморӣ. - Душанбе: АОНПҶТ, 2019.—С. 10-14; 18-24; 29-34. Омори солонаи ноҳияи Айнӣ 2019.—С. 10-14; 69-70. Омори солонаи ноҳияи Ҳисор 2019.—С. 11-15; 71-72. Омори солонаи ноҳияи Мастҷоҳ 2019.—С. 9-13; 68-69, Омори солонаи ноҳияи Шаҳритус 2019.—С. 8-12; 67-68. Вазъи иҷтимоию иқтисодии ноҳияҳои Ҳисор, Шаҳритус, Айнӣ ва Мастҷоҳ барои солҳои 2012-2019. Шиносномаи ҷамоатҳои деҳоти Айнӣ, Ҳисор, Оббурдон ва Х.Холматовбарои соли 2019.

Чӣ тавре, ки аз рақамҳои чадвал дида мешавад, шумораи хоҷагиҳои деҳқонӣ (фермерӣ) дар ҷамоатҳои деҳоти Ҳисор, Оббурдон, Айнӣ ва Х.Холматов дар соли 2018 ба соли 2012 мутаносибан 105,9%, 109,8%, 108,7% ва 112,3% афзудааст.

Дар ҷамоати деҳоти Ҳисор шумораи соҳибкорони инфиродие, ки дар асоси патент ба фаъолияти соҳибкории инфиродӣ машғуланд дар соли 2019 нисбат ба соли 2012 ба миқдори 109 нафар зиёд шудаанд. Ҳиссаи соҳибкороне, ки дар соҳаи савдо ва хӯроки умумӣ фаъолият доранд дар соли 2018-73,6%-ро ташкил медиҳад ва ҳиссаи соҳибкорон дар соҳаи хизматрасонӣ бошад ба 23,7% баробар аст. Соҳибкорони инфиродие, ки дар асоси шаҳодатнома фаъолияти соҳибкориро амалӣ мекунанд дар соли 2018 - 38 фоизи шумораи умумии соҳибкорони инфиродии бақайдгирифташударо дар ҷамоати деҳот ташкил дод, ки ҳиссаи соҳибкороне, ки дар соҳаи савдо ва хӯроки умумӣ фаъолият доранд 49,4%, дар соҳаи хизматрасонӣ 23,7%, ва дар соҳаи истехсолот 26,8%-ро ташкил дод. Ин ҳолат қариб дар ҳамаи ҷамоатҳои деҳоти дар чадвали 2.6. овардашуда ба чашм мерасад, аз ҷумла дар ҷамоати деҳоти Айнӣ, Оббурдон ва Х.Холматов бошад соли 2018 нисбат ба соли 2012 шумораи соҳибкорони инфиродӣ дар маҷмӯъ мутаносибан ба 118%, 119% ва 160% зиёд шудааст. Аз таҳлили маълумотҳои чадвали 2.6. бармеояд, ки дар ҷамоатҳои деҳот соҳибкории инфиродӣ дар соҳаи истехсолот суст инкишоф ёфтааст. Дар минтақаҳои мавриди баррасӣ қарордошта дар соҳаи истехсолот асосан осебҳо, обчувозҳо, дӯхтани либосҳо, истехсоли маҳсулоти кулолгарӣ, истехсоли хишт ва истехсоли маҳсулоти қаннодиро мушоҳида кардан мумкин аст.

Гузариш ба рушди устувори иқтисодӣ дар деҳоти Тоҷикистон ташаккул ва истифодаи дастовардҳои илмию муосир, фаъолсозии ҳама субъектҳои соҳаи илмӣ-техникии фазои комплекси агросаноатии кишвар, тағйирот дар соҳаи илмию техникӣ, инчунин ташкили унсурҳои самарабахши системаи миллии инноватсиониро талаб мекунад.

Таҳлилҳои гузаронидашуда ба мо имконият медиҳанд ҳулоса барорем, ки рушд ва фаъолияти соҳибкорӣ дар деҳот аз шароити муайяни иҷтимоӣ –иқтисодии зерин вобастаанд, ба монанди:

- вобастагии соҳибкории деҳот аз ҳолатҳои табиӣ ва иқлимӣ;
- афзоиши шумораи аҳолии деҳот;
- дар сатҳи зарури амали гардидани механизми дастгирии давлатӣ оид ба рушди соҳибкорӣ дар деҳот.

Бинобар ин, фароҳам овардани шароит барои рушд ва рақобатпазирии соҳибкорӣ дар манотиқи деҳоти ҷумҳурӣ, таъмини тавсеаи такрористехсолкунии маҳсулоти кишоварзӣ асосан аз рушди устувори шароити ташкилию иқтисодӣ ва самаранокии соҳибкорӣ дар деҳот вобаста аст. Самаранокии соҳибкорӣ дар манотиқи деҳот аз муайян намудани намудҳо ва самтҳои фаъолияти онҳо (кишоварзӣ ва ғайрикишоварзӣ) вобаста аст, ки яке аз омилҳои асосӣ барои ташкили Маркази рушди соҳибкорӣ дар деҳот мебошад.

Ҳамин тариқ, дар охири мақола ба ҳулоса омадан мумкин аст, ки соҳибкорӣ дар манотиқи деҳот дар рушди иқтисодӣ милли, ба суръатбахшии пешрафти илмӣ ва техникаӣ, ба пур кардани бозор бо молҳои сифатан зарурӣ, ташкили ҷойҳои нави корӣ дар деҳот ва ҳалли масъалаҳои иқтисодӣ иҷтимоӣ мушклоти деҳот нақши муҳим доранд. Ин бахши муҳими иқтисодӣ рушди устувори низоми иҷтимоӣ иқтисодӣ давлатро таъмин менамояд, ба афзоиши ҷойҳои корӣ дар деҳот тавассути фароҳам овардани шумораи зиёди ҷойҳои нави корӣ, ки ба баланд шудани сатҳи некӯаҳолии мардум деҳот оварда мерасонад, мусоидат мекунад. Илова бар ин, рушди соҳибкорӣ дар манотиқи деҳот ба рушди фазои рақобат, таъмини истеъмолкунандагон бо мол ва хизматрасониҳои нав ва дар маҷмӯъ рушди тиҷорати хурду миёна мусоидат мекунад.

Адабиёт

1. Донахонов И.С. Аграрное предпринимательство в условиях рынка: монография [Текст] / И.С. Донахонов – Душанбе, 2010. - 248 с.
2. Иванов Е.О. Основные направления функционирования малого бизнеса в сельской местности. Дисс ... канд. экон. наук [Текст]: 08.00.05 / Е.О. Иванов – Курск, 2011. - 17 с.
3. Назаров С.Х. Государственное регулирование инновационного развития сельского хозяйства Республики Таджикистан (на материалах сельскохозяйственных предприятий). Дисс... канд. экон. наук [Текст]: 08.00.05 / С.Х. Назаров – Душанбе, 2010. - 46 с.
4. Омори солонаи Ҷумҳурии Тоҷикистон - Душанбе: АСПРТ, 2019. - С. 35-36.
5. Минтақаҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон: Маҷмӯаи омори - Душанбе: АСПРТ, 2019. - С. 128-168.
6. Нефодова Е.А. Развитие малого сельского предпринимательства. Дисс ... канд. экон. наук [Текст]: 08.00.05 / Е.А. Нефодова - М., 2009. - С. 52-53.
7. Борисов С.В., Роговский Е.И. Исследование особенностей и организации малого и среднего предпринимательства в сельской местности // Вестник Алтайского государственного аграрного университета, 2016.- №2 (136). - С 159-164.

АННОТАЦИЯ

ИССЛЕДОВАНИЕ ОСОБЕННОСТИ ФОРМИРОВАНИЯ И РАЗВИТИЯ ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВА В СЕЛЬСКОЙ МЕСТНОСТИ

В статье исследованы особенности формирования и развития предпринимательства в сельской местности. Определены основные отличительные особенности и задачи, которые решает малое предпринимательство для поступательного социально-экономического развития в сельской местности. Проанализирован уровень развития сельского предпринимательства в отдельных районах Республики Таджикистан. А также предложены основные направления совершенствования устойчивого развития предпринимательства в сельских джамоатах в современных условиях.

Ключевые слова: предпринимательство, особенности развития предпринимательства в сельских джамоатах, сельское хозяйство, сельская экономика, устойчивое развитие сельских территорий.

АННОТАЦИЯ

ТАҲҚИҚИ ХУСУСИЯТҲОИ ТАШАККУЛ ВА РУШДИ СОҲИБКОРӢ ДАР ДЕҲОТ

Дар мақола оид ба хусусиятҳои ташаккул ва рушди соҳибкорӣ дар деҳот таҳқиқот гузаронида шудааст. Хусусиятҳои асосӣ ва омилҳои, ки барои рушди рузафзуни иқтисодӣ-иҷтимоӣ дар деҳот таъсир мерасонаанд муайян карда шудааст. Сатҳ ва вазъи рушди соҳибкорӣ дар деҳот, дар ҷамоатҳои деҳоти алоҳидаи Ҷумҳурии Тоҷикистон таҳлил карда шудааст. Инчунин самтҳои асосии такмилдиҳии рушди устувори фаъолияти соҳибкорӣ дар хоҷагии деҳот дар шароити муосир пешнеҳод гадидааст.

ANNOTATION

RESEARCH FEATURES FORMATION AND DEVELOPMENT OF ENTREPRENEURSHIP IN RURAL AREAS

The article explores the features of the formation and development of entrepreneurship in rural areas. The main distinctive features and tasks that are solved by small business for the progressive socio-economic development in rural areas are determined. The level of development of rural entrepreneurship in certain areas of the Republic of Tajikistan is analyzed. The main directions of improving the sustainable development of entrepreneurship in rural jamoats in modern conditions are also proposed.

Key words: entrepreneurship, features of entrepreneurship development in rural jamoats, agriculture, rural economy, sustainable development of rural territories.